

COMERȚUL BUCUREȘTEAN ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA

de
LIVIU ȘTEFĂNESCU

Comerțul bucureștean ocupa o parte însemnată în viața economică a țării noastre în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Negustorii bucureșteni aduceau mărfuri de peste hotare, întrețineau legături cu casele și reprezentanțele străine, desfăceau în afară mărfurile și produsele românești și se ridicau mereu mai insistent împotriva ingerințelor Imperiului Otoman. Activitatea neagreată de boieri, comerțul devenise după 1750 o preocupare și pentru unii din aceștia, destul de mănoasă și cu îmbogățiri rapide¹. Nici domniii țării nu se țineau deoparte.

Negustorii bucureșteni întrețineau legături strinse cu Constantinopolul, cu orașele mari din Peninsula Balcanică, cu toate orașele românești, apoi cu cele din Rusia și Polonia, dar mai ales cu Viena și în această perioadă aduceau articolele de lipscănie direct de la sursă. Piața bucureșteană devenise atât de importantă încît epidemia de ciumă din Țara Românească producea îngrijorare organizatorilor târgului din Leipzig (Lipsca). Angrosiștii bucureșteni (toptangii) desfăceau mărfurile în oraș la prețuri dinainte stabilite între ei și consemnate în zapise. Detailiștii, negustorii cu amănuntul, se numeau negustori cu paralicul.

Pe la 1749 orașul era în plină dezvoltare și activitatea lui comercială aducea un suflu de viață întregii țări. Cele patru târguri principale: Tîrgul din Năuntru de lângă Curtea domnească, Tîrgul de Sus dinspre Hanul lui Șerban Vodă, Tîrgul Cucului de lângă Sfîntul Gheorghe Nou și Tîrgul de Afară de la Obor, hanurile, ulițele, piețele mișunau și foiau de oameni: țărani, negustori români și greci, evrei, armeni, turci și nemți, unguri, sîrbi, bulgari și din cînd în cînd francezi și italieni.

¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, București, 1966, p. 300—315

După 1750 Viena începuse să se amestece tot mai des cu articolele sale pe piaţa Bucureştiului. Compania grecească din Braşov şi din Sibiu mijloceau exportul austriac în Principate.

Alte articole noi erau pînza şi barchetul din Moscova, oţelul şi fierăriile din Tula. Mărfurilor ruseşti li se prevedea un mare succes pe piaţa bucureşteană². Cu toate acestea atracţia deosebită pe care o avea Lipsca a făcut ca după 1750 Uliţa Mare să fie numită Lipscani. Era strada pe care documentele secolului al XVII-lea o numeau „uliţa cea mare care merge spre hanul lui Şerban Vodă”.

Negustorii bucureşteni îşi întemeiaseră la Lipsca o foarte bună reputaţie. Casele de comerţ din Bucureşti cum erau: Kiriak Mărgărit, Zamfir Dumitru, Fraţii Constantin Popp, Diamandi Anastase, Kircă Anastasiu şi comp., luau mărfuri pe credit³. Se menţineau întinse relaţii şi cu alte oraşe: Berlin, Magdeburg, Breslau.

Pe piaţa bucureşteană au apărut pentru prima dată, după 1750, mărfurile englezeşti. În acelaşi timp camerele de comerţ din Lyon şi Marsilia adresau memorii la Paris, Ministerului afacerilor străine francez, pentru introducerea mărfurilor lor la Iaşi şi Bucureşti.

În februarie 1763 germanii, olandezii şi francezii obţineau dreptul de a face comerţ în toate ţările dependente de Imperiul Otoman. Înmulţirea schimburilor comerciale cu apusul⁴ îi neliniştea pe turci. Comerţul bucureştean folosea tot mai des pentru înlesnirea operaţiunilor financiare instrumentul care anunţa şi la noi apariţia şi dezvoltarea capitalismului: poliţa, biletul la ordin⁵.

Paralel cu procesul de extindere a comerţului bucureştean atras în orbita schimburilor internaţionale de ţările capitaliste s-a dezvoltat şi procesul de pătrundere tot mai insistentă şi mai puternică a lui în târgurile, oraşele şi satele româneşti contribuind la crearea condiţiilor de formare şi întărire a pieţii interne, a pieţii naţionale. La 31 mai 1750 Grigore Ghica anunţa negustorii bucureşteni că aşeza la Sîn Petru târg la Pătroaia pe moşia Mitropoliei şi le porunca să se ducă cu mărfuri acolo.

La 1752 se aşeza târgul Pantelimonului la Sfinta Maria, vama o lua mănăstirea zidită de Grigore Ghica. Negustorii bucureşteni erau prezenţi la târgurile de la Giurgiu, Buzău, Slobozia, la târgul Riurenilor.

² Constantin C. Giurescu, *Les relations économiques entre les roumains et les russes jusqu'au Règlement Organique (1832)*, Bucarest, 1974, p. 44

³ N. Iorga, *Acte şi Fragmente*, p. 383. La 21 februarie 1764 regele Prusiei scria ambasadorului său din Constantinopol despre trimiterea unor imputerniciţi ai firmelor prusiene spre a încasa datorii de la negustorii bucureşteni.

⁴ Constantin C. Giurescu, *Contribuţiuni la studiul originilor şi dezvoltării burghezicii române pînă la 1848*, Bucureşti, 1972, p. 109; Constantin C. Giurescu, *Rumänische-Österreichische Handelsbeziehungen*; N. Iorga, *Istoria comerţului românesc. Epoca mai nouă*, Bucureşti, 1925, p. 45

⁵ *Ibidem*, p. 119—120

În comerțul bucureștean erau interesate și mănăstirile⁶, fie prin chiriile prăvăliilor fie prin desfacerea produselor de pe moșiile numeroase pe care le aveau. Din scutirea pe care la 20 iunie 1760 o primea mănăstirea Colțea se desprind obligațiile la care erau supuși negustorii: fumărit, cămănărit, vamă, vin domnesc, ortul vătășesc și „alte angarii de toate câte dau alte pivnițe”. Prăvălii și pivnițe numeroase aveau în București mănăstirile: Radu Vodă, Mihai Vodă, Cotroceni, sfânta Ecaterina, sfântul Gheorghe Nou, Văcărești, sfântul Spiridon, Colțea.

Organizarea sub formă de breaslă a negustorilor bucureșteni se menținea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea⁷. În fruntea breslei se afla starostele, care potrivit cărții domnești din 11 februarie 1775 era dator: „a căuta trebile și judecățile și alte socoteli ce vor avea negustorii între dinșii cu erotocrosis și altele cîte cu porunca Domnii mele i de la judecata d-lor veliților boieri i se vor orîndui și catagrafii cînd va fi cu trebuință și i se va porunci a face prăvăliilor și altor avaeturi i alte prețuiri de zestre după dreptate. El era ajutat de un logofăt „ostenitor la scrisul trebilor”. Atît starostele cît și logofătul se bucurau de privilegii fiind scutiți de dările cunoscute. Negustorii care strîngeau miera erau obligați să ia vedre de la staroste „înfierate cu fierul domnesc” și pentru fiecare vadră primea un galben turcesc de 2 taleri și 90 bani. De asemeni starostele avea prăvălia de la hanul lui Zamfir și 2 liude scutiți.

Hrisovul din 6 noiembrie 1775 dat negustorilor brașoveni indică existența a 30 de reprezentanți permanenți în București scutiți de toate dările⁸ dar avînd a da 400 de taleri pe an în două rînduri la cămara domnească și libertatea de a transporta marfa cu cărăușii prahoveni direct de la Brașov fiind scutiți de vămile de la Cîmpina și de la Carvasaraua bucureșteană. La 30 aprilie 1774 brașoveanul Manthe Gheorghiu pierdea o prăvălie în Tirgul Cucului în favoarea vâtafului State Halepliul deoarece nu a putut arăta zapisul „zicînd că-l are în Transilvania la păstrare”⁹. Prin alegerea unui staroste cu vâlășelul său organizarea brașovenilor din București se integra spiritului de solidaritate de breaslă proprie. Și alți negustori își aveau breslele lor: armenii, evreii, udricanii, brăilenii, dirstoreni, chiproviceni¹⁰. Negustorii turci abuzivi și hrăpăreți¹¹ au fost înlocuiți după 1774 prin negustori creștini.

La 1773 Grigore Ghica a construit în București carvasaraua, clădirea vămii. El a revizuit întregul sistem vamal al țării, sporind taxele și revizuirend cotele pe care le aveau mănăstirile. Carvasaraua, schelele și

⁶ Idem, *Istoria Bucureștilor*, București, 1966, p. 309

⁷ *Ibidem*, p. 288

⁸ V. A. Urechia, *Istoria românilor, seria 1774—1786*, tom. II, p. 181—183

⁹ I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. 268—269

¹⁰ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 305

¹¹ M. Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, p. 71

Oborul Tîrgului de Afară erau sursele de venit pe care le enumera și M. Cantacuzino. Mai erau și: vama Agăi, un ban de la Oborul Bucureștilor pentru marele logofăt și cîte doi bani pentru marele vornic¹².

Comerțul bucureștean nu poate fi imaginat, în această vreme, fără puternice clădiri din zid prevăzute cu bolți, care să asigure mărfurilor nu numai securitate împotriva hoșilor dar și împotriva deselor incendii, în ale căror curți interioare și odăi ospitaliere se dădea posibilitatea întîlnirilor de afaceri și încheierii tranzacțiilor. Acestea erau hanurile. Solicitînd sume considerabile pentru construire și întreținere, hanurile bucureștene erau renumite în sud-estul european. Mihai Cantacuzino enumeră deținătorii de hanuri: Mitropolia, Colțea, Radu Vodă, Mihai Vodă, sfîntul Ioan, Sărindarul, Stavropoleos, Pogoniasis, Zlătari, Arhimandritului, Al tuturor sfinților, sfîntul Spiridon Vechi, sfîntul Spiridon Nou, apoi Hanul Șerban vodă, doamna Bălașa, Hași Dina, sfîntul Atanasie, Foișorul, Biserica Curții.

Dîntre negustorii bucureșteni de la mijlocul secolului al XVIII-lea se conturează puternic figura lui Constantin Boltașu fiul abagiului Constantin cunoscut din documentele de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și al jupînesei Gora. La 22 februarie 1746 Boltașu primea banii adunați de starostele Dumitrașco al lui Hași Vasile¹³. În iunie 1748 cumpăra cu zece pungi o jumătate de milion ocale de sare pentru mănăstirea Colțea¹⁴. La 29 octombrie 1747 închiria tipografia domnească a Școlii Văcăreștilor de la mitropolitul Neofit¹⁵. Un document din 29 mai 1752 amintește de toamna lui 1747 cînd „starostea, epitropul Boltașu” însoțea pe domnitorul Constantin Mavrocordat prin București și-l consilia cu privire la casele construite de Dionisie al Pafosului. La 1752 Constantin Boltașu era „fostul epitrop” al Colții¹⁶. Avea case mari cu grădină frumoașă în mahalaua Colțea alătura cu acele cumpărate de clucerul Ioniță Racoviță cu 630 taleri, la 18 aprilie 1754. Documentul îl amintește pe Boltașu ca staroste¹⁷.

Ca mare negustor și staroste, Boltașu a cumpărat moșii. Prin tranzacții succesive la 1 ianuarie 1726, 20 mai 1728 și 20 decembrie 1744 devenise stăpînul moșiei Roteni, cunoscută la 1780 sub numele de Boltași¹⁸. La 1 octombrie 1763 dădea o prăvălie a sa veche din Șelari cu chirie de 24 taleri pe an¹⁹.

¹² *Ibidem*, p. 58

¹³ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 80

¹⁴ *Ibidem*, p. 140

¹⁵ *Ibidem*, p. 142

¹⁶ *Ibidem*, p. 146—147

¹⁷ *Ibidem*, p. 153

¹⁸ *Ibidem*, p. 158—159

¹⁹ G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București, 1594—1821*, București, 1960, p. 458—459

Alți mari negustori bucureșteni erau: Constandin cupețul sin Zamfir staroste²⁰, Tănase neguțătorul²¹, Dan bogasierul²², Deftul precupețul²³, Toma mărgelar sin Ilie mărgelar²⁴, Dumitru băcanul²⁵, Ilie cofetarul²⁶, Dumitrache sin Zila zaraf²⁷, Radu săidăcarul²⁸, Petcu mătăsarul²⁹, Gheorghe sin Costandin proin staroste za negustori³⁰, Ion și Damian băcani asociați³¹, Trandafir Vlad negustor de vin³², Panait lipscanul³³, Andrei brașoveanul³⁴, Mihalache erbarul³⁵. Hagi Chiriac era la 1763 giuvaergiu de frunte³⁶.

Negustorii bucureșteni aveau de obicei prăvălii proprii. Așa de exemplu la 1 mai 1753 copiii lui Ștefan mărgelarul vindeau vărului lor Andrei în ulița Șelarilor un loc de prăvălie cu 165 taleri³⁷. În zăpisiul Bălașei, soția lui Gheorghe abagiul, se arăta expres, la 13 ianuarie 1754, că prăvălia din mahalaua Răzvan pe care o vindea pentru 100 taleri, ca și celelalte prăvălii alăturate, „sînt cu pămînt cu tot ale mele... duple cum dovedesc zăpisele cele vechi”³⁸. O altă prăvălie se vindea în Ulița mare la 1 iulie 1754 pentru 215 taleri cu locul ei cu tot³⁹. În zăpisiul de cumpărătoare din 4 mai 1756 al jupînului Petre pentru o prăvălie în Ulița mare cu pivniță care se vindea cu 560 taleri se sublinia că „să o stăpînească cu bună pace și să-i fie ohabnică de către noi și de către tot neamul nostru și i-am dat și zăpisele cele vechi de cumpărătoare prăvălii”⁴⁰. O altă prăvălie în Șelari se vindea la 11 decembrie 1764 cu 550 taleri⁴¹, o alta la 9 iulie 1768 în mahalaua Răzvanului se vindea cu 160 taleri⁴² menționîndu-se de fiecare dată că se vînd deplin și se dau și zăpisele cele vechi de cumpărătoare.

Cele mai multe prăvălii bucureștene erau însă pe pămîntul domnesc, mănăstiresc sau boieresc, negustorii fiind supuși la plata embati-

²⁰ Arh. St. Buc., Fond Mitropolia București, CCXIV/2

²¹ *Ibidem*, CCV 30

²² *Ibidem*

²³ *Ibidem*, CCLXIV 2

²⁴ *Ibidem*, CCVI 23

²⁵ *Ibidem*, CCXXII 11-b

²⁶ *Ibidem*

²⁷ *Ibidem*, CCXLV 6

²⁸ *Ibidem*

²⁹ *Ibidem*, CCXXXIV 7

³⁰ G. Potra, *op. cit.*, p. 460—461

³¹ *Ibidem*, p. 462

³² *Ibidem*, p. 484—486

³³ *Ibidem*

³⁴ *Documente privind istoria orașului București*, București, 1960, p. 101—102

³⁵ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 154—155

³⁶ N. Iorța, *op. cit.*, p. 27

³⁷ *Documente privind istoria orașului București*, București, 1960, p. 95

³⁸ *Ibidem*, p. 96—97

³⁹ *Ibidem*, p. 97—98

⁴⁰ *Ibidem*, p. 100—101

⁴¹ *Ibidem*, p. 113—114

⁴² *Ibidem*, p. 115

cului. La 21 mai 1751 marele vornic Constantin Dudescu hotăra ca toți chiriașii prăvăliilor bisericii domnești să dea 7 taleri și jumătate și nu 4 taleri cum „se obrăzniciseră”, iar cei care-și stricaseră prăvăliile cele vechi din lemn și făcuseră prăvălii cu pivnițe de piatră fără știrea și voia eclisiarhului și preoților să dea câte 8 taleri pe an⁴³. Măgirdici armeanul lua la 26 octombrie 1755 o prăvălie cu chirie de 20 taleri pe an în Șelari a bisericii Grecilor pe care urma să-i dea jumătate la sfântul Dimitrie și jumătate la sfântul Gheorghe⁴⁴. O prăvălie a mănăstirii Radu vodă închiria Zamfir Dumitru în Șelari la 26 octombrie 1760 cu 60 taleri pe an⁴⁵, alta de mărgelărie în Tirgul din Năuntru se închiria la 23 aprilie 1762 cu 35 taleri pe an⁴⁶. Un loc de prăvălie al mănăstirii Radu Vodă se închiria la 1 august 1760 cu 22 taleri și o oca de ceară pe an⁴⁷. Hristea bogasierul dădea zăpis la 23 aprilie 1761 egumenului de la Radu Vodă pentru o prăvălie „locul și lemnele tot ale mănăstirii” prin care se angaja să plătească chiria majorată⁴⁸.

Putem reconstitui mărimea prăvăliilor bucureștene din cartea de hotărnicie a locurilor mitropoliei de la 3 februarie 1764 în care se arăta: „că iaste pă pod amîndouă prăvăliile stînjeni optu și măsurîndu-le stînjeni din piatra ce am pus-o supt lavița prăvălii den jos s-au împlinit acei opt stînjeni în colțul din sus al casii ceaușoaiei aproape de talpa casii”. Stînjenu lui Șerban vodă (1,9665 m) ne indică mărimea fiecărei construcții la stradă de aproape opt metri.

Cînd Ioniță vrea să-și facă la 26 octombrie 1759 prăvălie din piatră preoții de la biserica domnească, stăpîinii locului, îi majorează chiria de la 2 la 15 taleri pe an⁴⁹. Pentru locul prăvăliei, Dumitrache rachierul plătea câte 3 bani de stîngen la 20 august 1760, fiind loc domnesc⁵⁰. În zăpisul din 15 ianuarie 1761 jupînul Drăghici se obliga să plătească 12 taleri însă nu de două ori pe an după obicei, ci „să aibu a-i da acești taleri pe lună cite unul pînă la un an”⁵¹. Dumitru băcanul dădea la 26 octombrie 1761 câte 20 taleri pe an cu mențiunea „să fiu volnic ce voi vrea să fac pe locul sfintelor biserici”⁵². Se observă cum se fac simțite viitoarele raporturi noi, de alt tip decît cel vechi feudal: chiria lunară, libertate și inițiativă după achitarea chiriei.

Mitropolia cumpăra prăvălii: la 20 februarie 1750 de la Zmaranda Bălăceanca aproape de hanul Șerban Vodă cu 2 000 taleri unsprezece

⁴³ G. Poltra, *op. cit.*, p. 408—409

⁴⁴ *Ibidem*, p. 430—431

⁴⁵ Arh. St. Buc., *Fond Mănăstirea Radu Vodă*, LVIII/19

⁴⁶ Arh. St. Buc., *Fond Mitropolia București*, CCVI/23

⁴⁷ Arh. St. Buc., *Fond Mănăstirea Radu Vodă*, XVII/18

⁴⁸ *Ibidem*, LXIX/1

⁴⁹ Arh. St. Buc., *Fond Mitropolia București*, CCV/35

⁵⁰ *Ibidem*, CCV/38

⁵¹ *Ibidem*, CCV/39. Apreciem că este primul document bucureștean care atestă chiria lunară

⁵² *Ibidem*, CCV/40. Considerăm că este primul document bucureștean care atestă plata chiriei anticipat pe un an

prăvălii cu pereții de cărămidă și patru locuri pe „...care locuri sînt prăvălii de lemne făcute cu lemnele omenesti și dau chirie pentru loc”⁵³; sau primea prăvălii danie la 24 aprilie 1765 de la Maria, soția răposatului Ioan vtori pitar, „patru prăvălii ale mele din cărăle de pește ceale vechi”⁵⁴; la 12 mai 1775 o prăvălie de piatră cu pivniță tot de piatră se schimba cu 20 pogoane de vie în dealul Cernăteștilor din județul Saac⁵⁵.

Către 1770 se constată în București o tendință de urcare a chiriiilor prăvăliilor, dublată de solicitarea mai insistentă de a le prefăce din lemn în piatră, a lărgirii deci a volumului de bani investiți în comerțul bucureștean. Se înmulțea și numărul tranzacțiilor privind prăvăliile și pivnițele.

Negustorii bucureșteni transportau mărfurile cu căruțele trase de cai sau de boi. Un drum la Constantinopol dura pînă la două săptămîni; un drum la Viena pînă la șase săptămîni. Ei se asociau și își însoțeau poverile cu oameni înarmați pentru securitatea mărfurilor și banilor. Drumul pînă la Olenița avea două popasuri cunoscute: la Plătărești și la Negoiești. Stăpînii locurilor erau datori să repare podurile peste ape iar negustorii aveau datoria plății unor taxe. Vestiți pentru căraușia făcută în condiții bune erau prahovenii, comărnicienii și cîmpinenii, îndeosebi pentru drumul de la București la Brașov.

La mijlocul secolului al XVIII-lea se dădeau bani cu împrumut cu dobîndă „zecea au unsprezecea cu amaneturi și cu zabis”⁵⁶, sau „am luat acești bani și am pus zălog un zapis de prăvălie și mi-au pus soroc de acum pînă într-o lună să aibu a da banii la soroc cu dobînda lor zece a doi și cu mulțumită”⁵⁷.

Cu toate greutățile impuse de epoca istorică, negustorii bucureșteni care aspirau și ei la situația boierimii, unii își zic chiar în acte jupîni iar soțiilor lor jupînese⁵⁸, au izbutit să-și apere interesele economice nu alît prin forma solidarității de breaslă cît mai ales mînuind cu pricepere vehiculul economic al progresului vremii, capitalul pe care erau stăpîni.

La mijlocul perioadei de care ne ocupăm, Alexandru Ipsilanti a dat cunoscutul său nart „pentru cele ce se vînd aici în București”, atestînd astfel efervescenta pieții orașului, abundența produselor cît și a forței de muncă devenită marfă. Catalogul prețurilor pentru: cherestele, lemne de foc, plata la meșterii de lemn, la zidari meșteri, la salahori, la var, cărămidă, lucru la vie, arătură, seceriș, coasa de fin, strînsul

⁵³ *Ibidem*, CCXXVII/17

⁵⁴ *Ibidem*, CCXIV/7

⁵⁵ G. Potra, *op. cit.*, p. 484—485

⁵⁶ Arh. St. Buc., *Fond Mitropolia București*, CCXXVII/16

⁵⁷ G. Potra, *op. cit.*, p. 465

⁵⁸ Arh. St. Buc., *Fond Mitropolia București*, CCXXII/11-b: „... la mîna dumnea-lui Jupînului Ilie cofetarul și la mîna jupînesii dumnea-lui Stanca...”

finului, carul cu fin⁵⁹ indica atât prețul „cum s-a găsit acum cu cale” cât și prețul „cum se vindea mai înainte”. Măsurile adoptate de Alexandru Ipsilanti la 15 noiembrie 1775 pentru a asigura aprovizionarea orașului și dezvoltarea lui economică, oglindesc pătrunderea tot mai adincă a economiei bănești în viața bucureștenilor și caracterizează epoca de dezvoltare și prosperitate descrisă de Dionisie Eclisiarhu: „...deschizându-se toate schelele hotarului împrejur și de către turci nici o supărare nu era, boierimea sporea întru slujbele lor, neguțătorii lățea cu alișverişurile la câştig, meșteşugarii sporea în lucrarea lor, țaranii lucrau pământurile lor ne supărați cu greutate de dăjdii. Toți se bucurau și fără grije petreceau. Eftinătate era la mărfuri și la dobitoace, boii, vacile, caprele cu puțin preț bucatele mai cu puțin preț”⁶⁰.

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea legăturile comerciale ale orașelor românești cu Bucureștii s-au intensificat. Numeroși erau negustorii brașoveni care făceau afaceri la București⁶¹; este cunoscută activitatea casei de comerț Hagi Constantin Pop din Sibiu⁶², apoi negustori craioveni, din Iași, din alte orașe transilvănene și moldovene care făceau un comerț întins cu bucureștenii. Din corespondența negustorului brașovean Mihail Țumbru obținem date interesante privind activitatea negustorilor bucureșteni: Teodoran Constantin Cincu, Elefterie Ioan, Mărgărit Ioan, Gheorghe Castrișiu, Teodor Anastasiu, Ioan Atanasiu. Astfel, cunoaștem că între 1793 și 1796 Teodoran Constantin Cincu lucrase în asociație cu nepotul său Elefterie Ioan sub firma „Teodoran Cincu & Elefterie Ioan” însă după 1796 cei doi negustori bucureșteni s-au despărțit, Teodoran Constantin Cincu a luat în asociație pe foștii săi băieți de prăvălie Teodor Anastasiu și Ioan Atanasiu intitulându-și firma „Teodor Cincu & comp.”⁶³. Elefterie Ioan s-a asociat cu Gheorghe Castrișiu și se ajută cu fratele său Mărgărit Ioan care lucrase până atunci la un negustor arvanit.

O seamă de negustori bucureșteni se ocupau cu negoțul de bani, care trecuse pe primul loc devenind mai avantajos decât negustoria cu mărfuri. Volumul mic la transport și valoarea foarte mare a acestei „mărți” de multe ori tranzitată ilegal erau considerente care făceau pe mulți negustori bucureșteni să se ocupe cu el. O afacere întinsă au făcut Teodoran Constantin Cincu din București și Mihail Țumbru din Brașov cu icusari (țvanțiği). Relațiile în această nouă afacere ale negustorilor bucureșteni cuprinseseră în afară de Brașov și Sibiu și Viena. Nume sonore de mari negustori ai vremii au intrat în relații

⁵⁹ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 205—206

⁶⁰ *Tesaur de monumente istorice*, vol. II, p. 166, *Cronograful lui Dionisie Eclisiarhu*

⁶¹ E. și D. Limona, *Negustori bucureșteni la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Relațiile lor cu Brașovul și Sibiu*, în *Studii*, XIII, 1960, nr. 4, p. 108, nota 2

⁶² A. Ojetea, *Casa de comerț Hagi Constantin Pop din Sibiu și rolul ei în dezvoltarea comerțului din Țara Românească*, în *C. Art. Ist.*, București, 1955, p. 29—44

⁶³ E. și D. Limona, *op. cit.*, p. 112

cu negustorii bucureșteni: Haği Moscu, Anastase Cavalerul, Stavru Spiru, Ianache Gheorghe Scufa, Ioan Sterie Costa, Ioviță Mărgărit, Pannait Haği Nicu, Dimitrie Chiriți, Dumitrache Teohari⁶⁴.

Operațiunea cu icusari era următoarea: negustorii bucureșteni trimiteau la Brașov sau la Sibiu groși, exindari (monede de argint de 60 parale), ichilici sau groși dubli (monede de argint de 80 parale) ecatondari sau sutari (monede de argint de o sulă de parale). Aceste monede erau vândute de negustorii brașoveni sau sibieni în Transilvania negustorilor armeni și stăpînilor de oi care aveau nevoie de astfel de monedă în afacerile lor din Țara Românească, pe bancotidule. Cu moneda de hirtie austriacă se cumpăra la tirgurile ardelenne monedă mărunță de argint austriacă (icusari, decaeptari, decari, optari, pentari, groșițe) care era trecută apoi la București și de aici în 2 săptămîni ajungea la Constantinopole. Groșii se vindeau la Sibiu cu 50—48 creișari și cu un laz de 50% iar icusarii se cumpărau cu un agio de 1—1,5. Icusari și decaeptarii se vindeau la tarapanaua constantinopolitană cu 1089 groși cîntarul, iar decarii cu 9 parale bucata. Între noiembrie 1792 și 19 martie 1793 Teodoran Constantin Cincu trimisese lui Mihail Țumbru la Brașov 101.750 groși, primise icusari în valoare de 88.385 florini, iar de la Constantinopol încasase între 1 ianuarie 1793 și 27 iunie 1793 suma de 113.843 groși pentru monedele vîndute⁶⁵.

Banii încasați la Constantinopol erau remiși la București sau Viena prin polițe. Teodoran Constantin Cincu se plîngea în 1793 „mulți dau și 10% și nu pot găsi polițe. Curtea domnească mai are de plătit o importantă sumă de bani pentru polițele luate de aici și pentru polițele primite de la Constantinopol”⁶⁶.

În 1795—1796 bucureștenii au fost prinși în altă afacere de negoț cu bani și anume operațiunea cu exindari (monede austriece de argint de 60 parale). Circulația metalului prețios se făcea de data aceasta în sens invers celei cu icusari și anume trecea din Imperiul Otoman către Imperiul Habsburgic. Țumbru trimitea din Brașov groși și polițe, îndeosebi negustorului bucureștean Elefterie Ioan și primea exindari pe care-i vindea îndeosebi la monetăriile din Alba Iulia și Viena.

În șase ani (1790—1796) Teodoran Constantin Cincu făcuse afaceri cu Mihail Țumbru pentru exindari în valoare de 25.965 groși; Elefterie Ioan trimisese numai în cîteva zile (29 iulie—6 august 1796) 11.309 groși în exindari. De la Brașov Mihail Țumbru trimisese lui Elefterie Ioan 800 galbeni și șapte polițe în valoare totală de 20.600 groși la care operațiune bucureșteanul calcula un comision de 330%⁶⁷. Elefterie Ioan vînduse polițele Curții domnești dar ele nu puteau fi încasate la Constantinopol fiindcă emitentul, firma Dimitrie și frații Marmara din Viena

⁶⁴ *Ibidem*, p. 113

⁶⁵ *Ibidem*, p. 114—115

⁶⁶ *Ibidem*, p. 116

⁶⁷ *Ibidem*, p. 119

dăduse faliment. Cămărașul Niculache îl forța pe negustor să-i dea banii de pe polițe înapoi; în zadar i se explicau regulile cambiei, cămărașul vroia banii „bir taman”. Elefterie Ioan îi cerea urgent lui Mihai Țumbru să trimită pe cineva la București să rezolve această „madea urită” căci se temea că va fi arestat „deoarece un sudit vorbește altfel decît ei care sînt raiale”⁶⁸.

Comerțul bucureștean cu mărfuri de la Lipsca se intensifică, numeroase firme vieneze încep să se ocupe cu tranzitul lor la București ca de exemplu: Johann Michael & comp., Gheorghe Betl & comp., Ox Gaimiller & comp., Hași Chiriți, Frații Macearli & comp., Daniel Coit. La Budapesta relația se găsea în mîna lui Rizu Durmuși iar la Brașov și Sibiu releul se completa cu Mihail Țumbru și Manicati Șafranu.

Din documentele brașovene cunoaștem ce mărfuri se primeau la București de către Elefterie Ioan și Gheorghe Castrișiu: postav, mătă-turi, muselină, zahăr, cafea, tiriplic, lințuri, candel, papuci, blănuri, ulei de trandafir, foi de alamă, cîrmîz. În „catastihul lipscan” al brașoveanului Anastase Persu mai erau trecute și: cituri vărgate, basmale hivetica și flamier, tulpane brodate, cipci de mătase, panglici de catifea, batiste, ștrimfli, ștrumpfband, mănuși de damă, horbotă cu beteală și argint, mazestre, flanele verzi și roșii, slovnite de bumbac și de lînă, coloane, hurmuz, pietre negre, brosse cu inele, fiare cu care se trag cismele, ochelari, brice, foarfece, tăvi pentru filigene, tacîmuri de masă, viole, coarde, arcușuri, tabachere de hîrtie cu tumbac sau cu agate, pistoale, carabine, ceacmacuri, mucarnițe, lacăte, zaraflichie⁶⁹. Cumpărători ai mărfurilor străine⁷⁰, de lux, erau în primul rînd reprezentanții păturilor avute, dar produsele manufacturate și de fabrică încep să-și facă tot mai mult loc pe piața bucureșteană.

Un comerț întins, făceau la export Teodoran Constantin Cincu și Elefterie Ioan cu lina pe care o strîngeau atît din țară, cît și din sudul Dunării. În iulie 1794 se achiziționase peste 86.000 ocale de lînă cu 20 parale ocaua pentru breasla postăvarilor sibieni la prețul de 30 crei-țari ocaua. În 1803 Elefterie Ioan se asocia cu Mihail Țumbru pentru negoțul cu lînă, cel dintîi punea un capital de 2 800 groși la cursul de 75 florini renani suta, iar cel de al doilea un capital de 3.887 florini renani. Mihail Țumbru primea 9878 ocale de lînă care erau transportate la Brașov cu 24 căruțe însoțite de un nefer. Se exporta prin București

⁶⁸ *Ibidem*, p. 120

⁶⁹ *Ibidem*, p. 121

⁷⁰ Arh. St. Buc., *Fond Mitropolia București*, CCCLXXXII '36. Diata Profirei soția lui Ștefan ceaușul cuprinde o listă impresionantă de lucruri vestimentare a căror proveniență, din toate orașele mari ale timpului indică pregnant relațiile întinse ale negustorilor bucureșteni. În lada pecetluită și aflată în biserică se aflau: contăș blănit, giubea de mătase, blăniță de cacom, caftan de atlas alb, caftan de ghermesut de cerb alb, rochie roșie de atlas, contăș de belacoasă roșu cu flori de fir, rochie de aștia neagră și verde, perdea de păr de cerb, cearceaf ales cu tiriplic, rochie de sandal de Veneția.

ceară, pațachină pentru manufacturile vieneze, piei de la zalhanalele bucureștene⁷¹.

Cînd la 1795 domnitorul Alexandru Moruzi dispunea să se cumpere patru mii cîble de cereale din Transilvania, de această afacere se ocupau Constantin Teodoran Cincu și Elefterie Ioan. Brașoveanul Mihail Țumbru se abținea să participe, sfătuit de Ioan Cincu din Sibiu, deoarece „la întreprinderea aceasta, pe lângă Elefterie și boierul Ganți, se mai află un mumbașir, om domnesc și un italian, tot om al domniei și se pare că se petrec lucrurile dubioase”⁷². Grîul bun se vindea cu un florin renan firtatul, cel mijlociu cu 43 creițari iar cel inferior cu 24 creițari. La București grîul a fost vîndut celor lipsiți cu preț îndoit și întreit, domnitorul obligînd morarii să cumpere numai de la magazia domnească cu 40 lei chila.

Un negustor bucureștean, în perioada de care ne ocupăm, vestit în comerțul cu blănuri era Panaioti Hagi Nicu. Între 1780—1793 el s-a ocupat împreună cu nepoții săi, și ei negustori: Panu Dimitrie, Hagi Nicu, Stavru Spiru, Dimitrie Chiriți de întinse afaceri cu blănuri. Despre activitatea acestor reprezentanți ai comerțului bucureștean încușteanul Constantin Vasiliu și avea corespondent pe Ioan Paicu la Zemlin și Mihail Țumbru la Brașov.

Un foarte priceput mînuitor al circulației financiare pe bază de polițe era bucureșteanul Constantin Vasiliu care avea relații bune la cămările domnești din Iași și București, călătorea des între Constantinopol, Iași și București, încasînd mari sume de bani. Cambia îndosabilă, formații ample ne furnizează catastrofele casei comerciale Ioan Paicu din Sibiu. În afacerea cu polițe Panaioti Hagi Nicu se asociase cu buemisă la ordinul prezentatorului, transmisibilă de la un deținător la altul fără limită, era domeniul său preferat. Cu cît schimburile erau mai dese cu atît beneficiarul cîștiga limp, averile negustorilor sporeau, de aceea bucureșteanul îl îndemna pe Mihail Țumbru să schimbe cît mai multe polițe și să se mulțumească cu un comision de numai 10% căci „atunci cînd afacerea cu schimbări de polițe va atinge 150.000 groși vei avea un cîștig bun”⁷³.

Nepoții lui Panaioti Hagi Nicu întrețineau legături cu numeroase orașe; Dimitrie Chiriți lucra numai cu fratele său Vasile Chiriți din Brașov; Stavru Spiru avea legăturile la Triest cu Panu Spiru, la Viena cu Temeli Hristu, Teodor Chiriac & comp, Gh. Schuller & comp, la Pesta cu Ciucă, la Sibiu cu casa Marcu, la Brașov cu Mihail Țumbru, la Craiova cu Teodor Poshari fratele lui Dimitrie Poshari din Viena; Panu

⁷¹ E. și D. Limona, *op. cit.*, p. 122

⁷² *Ibidem*, p. 123

⁷³ *Ibidem*, p. 125 și M.I.M. Buc., Cola 25151—25154, zapise în alb. O formă bucureșteană care anticipă polița, la 1736—1744

Sterie avea un întins negoț de monede și polițe cu Mihail Țumbru⁷⁴; iar cel de al patrulea nepot Panu Dimitrie Hagi Nicu avea înțelegere cu Dimitrie Poshari din Viena pentru monedele care se topeau la monetăria din Alba Iulia⁷⁵.

O firmă bucureșteană cu renume era Teodosie Toma și Polizache Dimitriu care primea numeroase colete cu marfă din Viena, de la Johan Thomas ca: lafta brodată, atlas, catifea, rochii și marfă *ausländisch*, belacoase, mătăsuri, civit, flori tremolate zardavele, guri de ham, găitane de carele și pangrinete de la Veneția, zahăr de la Hamburg. Un comerț întins de monede făcea Manicati Șafranu. Împreună cu Eustație Petre Pencovici firma bucureșteană alcătuisese o societate de transport cu corăbiile⁷⁶.

Eustație (Stati) Petre Pencovici „lipscanul” din București primea: pînză de Linz, zăbranițe, cipci, *ausländisch* prin Manicati Șafranu care se îndatora să-i desfacă săpunarilor din Sibiu grăsiimea de porc pe care acesta i-o trimitea. Un alt negustor bucureștean cu relații de comerț întinse la Constantinopol și Moscova era Andrei Nicola Papazoglu. În contul lui Manicali Șafranu Papazoglu Nicola expedia la Moscova lui Ioan Naciu Alamlî & comp. patru baloturi de mătase în greutate de peste 407 ocale și 200 turale de mătăsuri de Brusa în valoare de 8965 groși și 99 aspri⁷⁷.

Lipscați vestiți la București, în perioada de care ne ocupăm, erau: frații Procopie și Petre Vasiliu Canusi, Chiriac Polizu și Grigore Șfungara. Alți negustori bucureșteni pe care în această perioadă i-a cuprins febra afacerii cu negoțul cu bani erau: Ianache Gheorghe Scufa, Gheorghe Tristu, Ioan Sterie Costa nepot al Papazoglului, Mărgărit Ioviță, Antonache Hagi Teohari, Dimitrie Teohari, Hristache Temelie frate cu Ioan Rahtivan și tovarăș de negoț cu Dimitrie Costanda Varnali, Polihronie Alexiu, Hagi Manti & comp, Hristodul Levca & comp, Hristodul Manu Vrena, Ioan Dimitrie Coțopuli, Mihali Gheorghe Bălăceanu, Ioan Trandafir lipscanul, Ioan Eustațiu Băltărețu, Gheorghe Cernovici, Ioan Constantin Odobescu, Frații Pascali & comp.⁷⁸.

Negustorii bucureșteni au jucat un rol hotărîtor la finele secolului al XVIII-lea în comerțul cu bani care se exercita pe o zonă întinsă de la Constantinopol la Viena și de la Sereș la Iași. Imaginea zarafului mare-negustor, similar cu bancherii occidentali, situat în mijlocul unui păienjenis de legături bănești internaționale, adevărat agent de circulație al banilor echivalent universal — aurul și argintul — din Imperiul

⁷⁴ *Ibidem*, p. 127. Între 8 decembrie 1791 și 16 septembrie 1792 ei au vîndut la Constantinopol monede de valoare de 40 15,104 groși cîștigînd fiecare cîte 1 076,67 florini sau 1 346,24 groși cu lazul de 25%; de asemeni au schimbat polițe la Constantinopol în valoare de 31 188,32 florini

⁷⁵ *Ibidem*, p. 127

⁷⁶ *Ibidem*, p. 128

⁷⁷ *Ibidem*, p. 129

⁷⁸ *Ibidem*, p. 130—133

habsburgic în Imperiul otoman și invers, era negustorul bucureștean din acel timp.

Implicațiile sociale ale comerțului bucureștean se vor resimți în modificarea vestimentară a claselor avute care vor părăsi tot mai mult moda constantinopolitană preferând mărfurile de Lipsca și Viena. Dispunând de capitaluri sporite prin activitatea de atragere tot mai intensă în sfera economiei bănești a unor sectoare din ce în ce mai mari ale economiei țării, negustorii bucureșteni au reușit să oblige deopotrivă pe domnitori precum și pe boieri atit prin împrumuturile cămătărești cît și prin asocieri în afaceri mănoase. Treptat ei se vor impune în rîndurile clasei conducătoare și mai ales vor aspira la funcțiile politice ale acesteia. În 1798 cei patru vornici al doilea de la Departamentul epitropiei obștirilor au fost înlocuiți cu negustorii: Ioan Scufa la mile, Spirea Cazoti la străji, Mihai Chiriță la școli, Petre Vasilie la cișmele și orfanotrofie⁷⁹.

Prefacerile economice produse la noi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au influențat și modificările necesare pe plan internațional, în direcția afirmării tot mai pregnante a țării și a restabilirii libertăților ei încălcate de imperiile puternice vecine, în același timp cu stabilirea tot mai temeinică a suportului material al conștiinței naționale. Negustorimea bucureșteană trecea granița către secolul al XIX-lea în timp, trecînd totodată și granița care o despărțea de clasa feudală, tot mai mult obligată să facă noi concesii viitorului partener în ale exploatării și învățînd de la aceasta, nu numai chiverniseala mai bună a desfacerii produselor moșiilor ci chiar să facă negoț asociindu-i-se cel mai adesea.

LE COMMERCE DU BUCAREST DANS LA DEUXIÈME MOITIÉ DU XVIII-ÈME SIÈCLE

(Résumé)

Ayant comme point de départ une documentation presque inédite, l'auteur montre que les commerçants du Bucarest, dans la deuxième moitié du XVIII-ème siècle apportaient des marchandises d'outre frontières — turques, russes, allemandes, italiens, françaises, anglaises — entretenaient des liaisons permanentes avec les maisons et les représentants étrangers, vendaient au delà des frontières des marchandises et des produits roumains et ils tenaient toujours contre, avec plus d'opposition envers les ingénérances de l'Empire Ottoman. On nous présente en détail les actions

⁷⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 82—83

du commerce bucarestois. Une de plus grandes personnalités du milieu du XVIII-ème siècle a été Constantin Boltașu.

En 1773 on a construit le bâtiment de la douanne de Bucarest. Les réglementations à caractère commercial adoptées le 15 novembre 1775 ont donné un grand essor aux affaires commerciales bucarestoises. Les dernières décennies du XVIII-ème siècle nous présentent par des preuves convaincantes cueillies par l'auteur des archives, le grand rôle joué par le commerce bucarestois pour la formation et l'affirmation du marché national roumain, pour l'élevation de la conscience nationale, en même temps avec l'affirmation des peuples voisins dans la lutte contre la domination étrangère et pour la formation des états nationales libres et indépendantes.